

1178

151.7
—
V-18

1930

НАРКОМПРОС АССР
ИНСТИТУТ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГОВ
ՈՒՍՈՒՑՉՈՒԹՅԱՆ ՎՈՐԱԿԱՎՈՐՈՒՄԸ ԲԱՐՋՐԱՑՆԵԼՈՒ ԻՆՏԵՏՈՒՑ

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅՆԵՐ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

ՄԱՆԿԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ № 4

**ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՈՐԻՆԱԶԱ-
ՓՈՒԹՅՈՒՆ**

Առաջադրության
բովանդակու-
թյունը.

Տվյալ առաջադրության նպատակն է՝
ծանոթացնել մանկան հասակին գլխավոր
շրջանների հետ և ցույց տալ այն որոնք-
ները, վորոնց հետևում են մանկան՝ ինչ-
պես զարգացումն ամբողջապես, նույնպես
և նրա առանձին որգանների և ֆունկցիաների զարգացումը:

Կուրսանտը պետք է լավ յուրացնի «զարգացման աղեղի»
(кривая развития) զարգացումը և սովորի նրան գծագրելը:

Կյանքի անմահ
երջանները.

Կենդանական յուրաքանչյուր տեսակ
ուռի կյանքի վորոշ՝ տևողություն և այդ
ժամանակի ընթացքում որգանիզմը կա-
տարում է զարգացման վորոշ ցիկլ. հա-
ջորդաբար անցնում է զարգացման վորոշ շրջաններ, վորոնք կոչ-
վում են տարիքային հասակներ:

Մարդն արգանդային զարգացման ընթացքից հետո (40 շա-
բաթ) ծնվում է. այսինքն՝ թեկնիսում է արտարգանդային ինք-
նուրույն գոյություն, վորից հետո ապրում է հասակի առաջին
շրջանը, (կերտասարգություն), յերբ որգանիզմն աճում է, մե-
ծանում, զարգանում և կատարելագործվում է ֆիզիքապես ու հո-
գեպիքապես: Այս շրջանում գերակշռում են ստեղծական, շինարար (ас-
симилиция) պրոցեսները՝ քայքայիչ (диссимиляция) պրոցեսների
վերաբերմամբ:

Յերկրորդ՝ աճման ավարտած շրջան (период зрелости—միջին հասակ), յերբ որգանիդմբ, հասնելով կատարյալ զարգացման, գտնվում է հավասարակշռության մեջ և տարբերվում է մարմնի ավելի դիմացկանությունից, կարողությունից և տոկոսությունից, նույնպես և կամքի ու մտքի առավել ուժեղությունից: Այդ շրջանում ստեղծական պրոցեսները հավասար են քայքայիչ պրոցեսներին:

Յերրորդ՝ թառամելու շրջան (ծերություն), յերբ քայքայման պրոցեսները դերակշռող են հանդիսանում և յերբ վրա յե հասնում ուժերի աստիճանական թուլացումն ու հոգեկան գործունեությունից նվազումը:

Այդ մեծ շրջաններից յուրաքանչյուրն իր հերթին ստորաբաժանվում է ավելի մանր շրջաններով:

Մանկարանությունն իր բովանդակությամբ հասակների ուսման մի բաժին է: Նա ընդգրկում է մարդու կյանքի առաջին շրջանը: Ան լնը («գիտություն մանկան մասին», «մանկագիտություն») լրությունից չի համապատասխանում իր բովանդակությանն այնքան, վորքան վերջինն ավելի ընդարձակ է. մանկաբանությունն ուսումնասիրում է աճող մարդուն՝ մինչև նրա կատարյալ հասակի վրա հասնելը:

Թե յերբ է վերջանում զարգացումը և յերբ է սկսվում լիարժեք յերբ է վերջանում զարգացումը և յերբ է սկսվում լիարժեք կատար հասունությունը, այդ հարցն ընդհանուր և միատեսակ կերպով չի կարելի սահմանել, վորովհետև աճման, հասունության և ծերության շրջանների տևողությունները կախված են յերկրի և ծերության շրջանների տևողություններից և ապրելակերպից: Վերջինը շուտ են հասունանում, ուրիշները ուշ. (որինակ՝ աղջիկները և տղաները շուտ են հասունանում), վրանք շուտ են ծերանում, ուրիշներն իրանց մտավոր և ֆիզիքական ուժերն ավելի յերկար են պահպանում:

Կյանքի տևողության և զարգացման ժամանակաշրջանների անհատական տատանումները բավական նշանակալից են: Բացի դրանից, մարդկային որգանիդմբի շրջանը գործառնություններ հասունանում են ավելի արագ, քան մշուսները. և հավասար չափով մի շարք գործառնություններ թողնում են ավելի շուտ:

Հնում կարծում էին, վոր մարդը հասնում է իր ուժերի կատարյալ հասունության 40 տարեկան հասակում:

Ժամանակակից գիտնականներն այդ մոմենտը վորոշում են 21—28 տարեկանով: Կիրկպատրիկն ասում է, վոր մարդը ֆիզիքապես կազմակերպվում է մինչ 25 տարեկան հասակը, բայց նրա հոգեկան կազմակերպումը լրանում է մինչև 35 տարին:

Զարգացման օրգաններ.

Դեռ հնում մենք գտնում ենք մարդու կյանքը շրջանների բաժանելու փորձեր: Հին հունական ուսմունքը մարդկային կյանքի «յոթնյակի» մասին, մարդու կյանքի նորմալ տևողությունը վորոշում էր 70 տարեկան հասակը և այդ բաժանում էր 10 շրջանների, 7-ական տարիներով, ըստ վորում աճման շրջանը կազմում էր առաջին յերեք «յոթնյակը».

1) Վաղաժամ մանկության շրջան՝ առաջին 7 տարին (մինչև ատամների փոխելը).

2) Մանկական շրջան.—յերկրորդ յոթնյակը (մինչև սեռական հասունություն յերևան գալը).

3) Պատանեկական շրջան.—յերրորդ յոթնյակը (մինչև տղաների կզակի վրա մազերի փնջի յերևան գալը): Մի խոսքով այդ բաժանումը ճշմարտությունից հեռու է (իհարկե, հաշվի առնելով այն անխուսափելի տատանումները այս կամ այն կողմը՝ կախված ժառանգականությունից, սեռից, ազգությունից, կլիմայից և կյանքի պայմաններից: Յեվ իսկապես՝ ներքին արտաթորման գեղձերի մասին յեղած ուսումնասիրությունից մենք տեսնում ենք, վոր ներքին արտաթորման ապարատի գործունեության փոփոխությունը զուգադիպում է այն տարիներին, յերբ զարգացման մի շրջանը հաջորդում է մյուսին: Հետևելով գիտնական մեթոդին և ընդունելով զարգացման թուլեցական սկզբունքը, մենք պետք է յոթերորդ և տասնչորսերորդ (աղջիկների համար տասներեքերորդ) տարիներն ընդունենք վորպես զարգացման շրջան կետեր:

7-րդ տարին առաջին անցման հասակն է, յերբ կաթնատամները փոխարինվում են մնայուն ատամներով և յերբ անհատի հոգեկան ձևավորման մեջ տեղի յեն ունենում այն փոփոխությունները, վորոնց շնորհիվ յերեխան թեակոխում է դպրոցական հասակը: Դրա հետ միասին որգանիդմբ վերակառուցման այդ տարին հանդիսանում է որգանիդմբ ժամանակավոր բարձր հոգնածություն, նվազ ընդդիմադրության, կենսական յեռանդի, ֆիզիքական ու նյարդային ուժերի թուլացման ժամանակամիջոց: 14-րդ (աղջիկների համար 13-րդ) տարին յերկրորդ անցման հասակն է, յերբ սկսվում է սեռական հասունությունը և յերբ տեղի յեն ունենում ինչպես ֆիզիքական, նույնպես և հոգեկան յոթը փոփոխություններ յերեխայի ամբողջ կյանքի մեջ:

Որգանիդմբի նոր վերակառուցման այդ տարին նույնպես որգանիդմբ թույլ ընդդիմադրության, նրա նվազած կենսունակու-

թյան վտանգավոր շրջանն է, վորովհետև որդանիզմի ուժերը Կոր-
ծադրվում են նրա ներքին վերափոխման աշխատանքների համար:

Արգանդային վիճակից արտարգանդային վիճակին անցնե-
լը, ապա 7-րդ և 14-րդ տարիները, սրանք բոլորը «թոխքներ»
են, կրիտիկական մոմենտներ, յերբ քանակը վերածվում է վորա-
կի, յերբ աճող մարդը թևակոխում է վորակապես նոր զարգաց-
ման շրջան:

Վերջին ժամանակներս շատ փորձեր
են արվել մարդու աճման ընթացքն ա-
ռանձին շրջանների բաժանելու, ըստ վո-
րում հիմնավորման մոտեցումները յեղել
են շատ տարբեր:

Շտրատցն իր բաժանումը հիմնավորում է սեռական զար-
գացման տվյալներով և որդանիզմի աճման ու քաշի մասին իր
հայտնաբերած հսկող: (Սյն փաստով, վոր աճող որդանիզմը հա-
ջորդաբար աճում է կամ յերկարությամբ և ձգվում է կամ ավե-
լի մեծանում է ծավալով ու կլոր ձև ստանում): Շտրատցն աճ-
ման ժամանակաշրջանն ամենից առաջ բաժանում է 1) անսեռ
(չեզոք) մանկության՝ մինչև 7 տարեկան հասակը 2) յերկսեռ
մանկություն (8—15 տարեկան հասակը) 3) սեռական հասունու-
թյան շրջան (16—30 տարեկան հասակը):

Հետո առաջին յերկու շրջաններից յուրաքանչյուրը ստորա-
բաժանվում է դարձյալ յերկու մասի.— առաջին շրջան՝ յերբ որ-
դանիզմը կլորանում է, իր ծավալով և ընդարձակվում է յերկ-
րորդ՝ յերբ նա յերկարաձգվում է: Այդպիսով նրա բաժանումնե-
րը ստանում են հետևյալ կերպարանքը.—

- 1) Կլորաձև ծավալման առաջին շրջան 0—4 տարին.
- 2) Յերկարաձգման առաջին շրջան 5—7 տարին.
- 3) Կլորաձև ծավալման յերկրորդ շրջան 8—10 տար.
- 4) Յերկարաձգման յերկրորդ շրջան 11—16 տ.
- 5) Կլորաձև ծավալման յերրորդ շրջան 16—30 տ.

Լանգշտենը, վորպես բաժանման նշան, յենթադրում է ա-
տաճները՝ այսպես—

- 1) Վաղաժամ մանկություն (անատամ մանկություն) 0—1 տարին.
- 2) Կաթնատամների շրջան 2—7 տ.
- 3) Մնայուն ատաճների շրջան 7—20 տ.

Շտիրներ բաժանման հիմքում դնում էր ակտիվության պե-
րակշռող ձևերի հաջորդականությունը.—

1) Վաղաժամ մանկություն (խաղերի շրջան, մինչև 7 տա-
րեկան հասակը).

2) Դպրոցական հասակ (7—14 տար. հասակ) գիտակցական
ուսման շրջան, խաղի և աշխատանքի զանազանավորումով (диф-
ференциация).

3) Պատանեկության հասունության շրջան (14—20 տ. հա-
սակը), յերբ զարգանում է անհատի ինքնագործունեյությունը:

Շտոմպֆն առանձնապես շեշտում է խոսքը և կատարում է
հետևյալ բաժանումները.—

- 1) Անլեզու շրջան,
- 2) Խոսել սկսելուց մինչև դպրոց մտնելը,
- 3) Դպրոցական հասակից մինչև սեռական հասունությունը,
- 4) Սեռական հասունության տարիներ:

Ա. Պրինկիվիչը մոտենում է զարգացման այս կամ այն շրջ-
անի համար պիտանի դաստիարակչական պրիոմների տարբերու-
թյան տեսակետից և տալիս է հետևյալ դասավորությունը.—

- 1) Մանկություն (младенчество) 0—1 տ.
- 2) Մինչ մանկապարտիզային (մսուրային հասակ) 1—3 տ.
- 3) Մինչ դպրոցական հասակ 3—8 տ.
- 4) Յերկրորդ մանկություն (10-ի դպրոց) 8—12 տ.
- 5) Սեռական հասունության շրջան (11⁰ դպրոց) 12—17 տ.

(ներառյալ).

- 6) Պատանեկություն 17—21 տար.

Դուռնդորինի սխեման կազմված է կենսաբանական սկզբուն-
քով, ըստ վորի աճման ժամանակաշրջանը բաժանում է յերեք
գլխավոր շրջանների.—

- 1) Խիստ արագ աճման շրջան,
- 2) Զարգացման շրջան,
- 3) Կատարելագործման շրջան:

«Կենդանի եյակը», ասում է Դուռնդորինը, «ամենից առաջ
ձգտում է հասնել փորոշ հասակաչափի, վորը պայմանավորում է
նրա ինքնուրույն ֆունկցիաները և հետո արդեն շատ թե քիչ
յերկար վարժությունների միջոցով, զարգացնում է առանձին-
առանձին ֆունկցիաներ և վերջապես բավականաչափ զարգանա-
լով ու ամրապնդվելով, ձեռք է բերում բարձր ընդունակություն,
այն է՝ արտադրել իր նմանները:

Դրան համապատասխան էլ Դուռնդորինը վորպես առաջին
շրջան ընդունում է այն ժամանակամիջոցը, յերբ տեղի յե ունե-
նում որդանիզմի ուժեղ աճումը մինչև չորս տարեկան հասակը,
յերբ աճման ենթերդիան սկսում է նկատելի կերպով թուլանալ:

Յեր! ըրող շրջանը, դա զարգացման պրոցեսների գերակշռող շրջանն է, յերբ թուլանում է աճման եներգիան. այդ այն ժամանակաշրջանն է, յերբ զարգանում է համաձայնված փոխ-հարաբերության մեջ են մտնում առանձին գործարանների ֆունկցիաները: Այդ շրջանը յերկարաձգվում է մինչև սեռական հասունությունը:

Վերջապես յերրորդ ժամանակաշրջանը դա որգանիզմի կատարելագործման կամ սեռական հասունության շրջանն է:

Բիոգենեզիկ
սկզբունքը.

Բիոգենետիկ սկզբունքի կողմնակիցները մանկան հասակի բաժանման վերաբերմամբ յուրահատուկ մոտեցում ունին: Անհատը (ОНТОГЕНЕЗИС) կրկնում է իր ցեղի

(Филогене́зис) բոլոր շրջանները: Այսինքն՝ անհատի զարգացումը ներկայացնում է իրենից իր ցեղի զարգացման կրճատ կրկնությունը:

Այդ սկզբունքն առաջին անգամ հայտնաբերեց Գեկկելը՝ սաղմնային զարգացման համար, վորը (սկզբունքը) յերեխայի վերաբերմամբ կիրառելիս հետևյալ խմատն ունի: Մանկան որգանական զարգացումը մոր արգանդում կրկնում է զարգացման այն բոլոր աստիճանները, վորով անցել են մարդկային ցեղի անասնական շրջանի նախորդները: Սաղմնային բջիջից սկսած մարդկային սաղմը սկզբում անցնում է անվողնաշարավորների զարգացման աստիճանները, ապա վողնաշարավորներին, իր նշաններով հիշեցնելով ձկներին, հետո ընդունում է յերկակնցաղնների և վերջապես կաթնասուններից մինչև կապիկների կերպարանք: Նորածինն ունենում է գեռ մ' ջանի կապկային գծեր (կառչող ձևներ, վոտների մատների գյուրաշարթություն, ձկունություն և այլն): Հետագայում փորձեցին բիոգենետիկ սկզբունքը կիրառել նաև մարդկային անհատի հոգեկան զարգացման վերաբերյալ և այդ նպատակով սկսեցին սովորեցնել, թե յերեխան հետևողական կերպով կրկնում է մարդկային կուլտուր-պատմական զարգացման շրջանները:

Բիոգենետիկ սկզբունքի ափելի զարգացած ձևը ներկայացնում է Գիտնասոնի սխեման, վոր մարդկության և յերեխայի զարգացման ընթացքները հարադրում է հետևյալ կերպով.

Մարդկության կյանքի ժամանակը կաշկանդները՝ համա- մասնապես սինուզո- նալիս ձևերի.	Յերեխայի համա- պատասխան հա- սակը.	Տղայի հասակի սինուզոնո- զմերը.	Յուրաքանչյուր հասակին հատուկ խաղեր ու գլխա- ծություններ.
1) Թափառական շրջան. (սնունդ ձեռք բերելու միջոցները—հող փրկելու ու քանդելը)	Մինչև 5 տարեկան հասակը (մանավանդ 3 տարեկան հասակը).	Ամեն ինչի դնահատությունները կապվում են ուտելու և ճաշակի հաճելի ու անհաճո գրգայնությունների հետ.	Միրած զրադմունքն է՝ համտես անեկն ու կրծոտելը.
2) Վորտրդական շրջան.	4—12 տարեկան հասակը (մանավանդ 7 տարեկան հասակը).	Վախ ոտտրների հանդեպ. ծածուկ գործողություններ. անտարբերություն ցավի հանդեպ. խստասրտություն.	Պահված տեղից վախեցնել. պահմոտցիկ խաղալ, գերի խաղալ, հարձակում, կոիքներ.
3) Հովվական շրջան.	9—14 տարեկան հասակը (մանավանդ 10 տարեկան հասակը).	Քնքշություն գեպի կենդանիները. սեփական մի բան ունենալու ցանկություն.	Ընտանի կենդանիների պահելն ու կերակրելը. անակներ կառուցելը.
4) Հողագործական շրջան.	12—16 տարեկան հասակը (մանավանդ 12 տարեկան հասակը).	Այգեգործության տեսչ. նախատեսության զարգացում.	Այգեգործություն. ցանքսեր քանդելը, վորպեսզի տեսնեն, թե ինչ է բուսնում. յերկանակի նշաններին հետևելը և դիտելը.
5) Առևտրի շրջան.	14—20 տարեկ. հասակը (մանավանդ 18—20 տ. հասակը).	Փողային հետաքրքրության յերեկան գալը.	Փոխանակություն. ծախելու գործողություն.

Մարդկության պատմության և յերեխայի հոգեկան վիճակի զարգացման միջև խիստ և ճիշտ զուգահեռ ընդունելն անկարելի չէ: Մրա հետ ստիպված են համաձայնվել նույն իսկ իրենք՝ բիոգենետիկ սկզբունքի կողմնակիցները: Նրանք խոսում են ողակների կրճատման մատին, այսինքն ոնտոգենետիզմ ֆիլոգենիզմին

ճշտությամբ կրկնելու նահանջի մասին: Մանուկն իր անհատական զարգացման ընթացքում չի կրկնում առանձին շրջաններ, վերով անցել են իր նախորդները: Բացի այդ զանցառումներից, նրանք կարևոր են համարում խոսել նույնիսկ նաև ֆիլոգենետիկ կարգի փոփոխություն մասին, շրջանների տեղափոխություն մասին և նույնիսկ ավելի ուշ կատարվող ներդրումների մասին:

Դրա հետ միասին, առանձին յերեխայի և մարդկության զարգացման ընթացքի մեջ նրանց ընդգծած զուգահեռականը մեծ մասամբ մակերեսային է, արհեստական և բռնազրոսիկ անալոգիա: Այդպիսով պարալելիզմն այդ յերկու զրույթյունների մեջ գիտական որենչ է, վերի հիման վրա կարելի լինել մանկավարժական հետևություններ հանել: Յեթե այդպես լինի, ուրեմն պետք պիտի լինի մանկավարժության և դաստիարակության գործում յերեխային արհեստականորեն կտրել նրան շրջապատող ժամանակակից կյանքից:

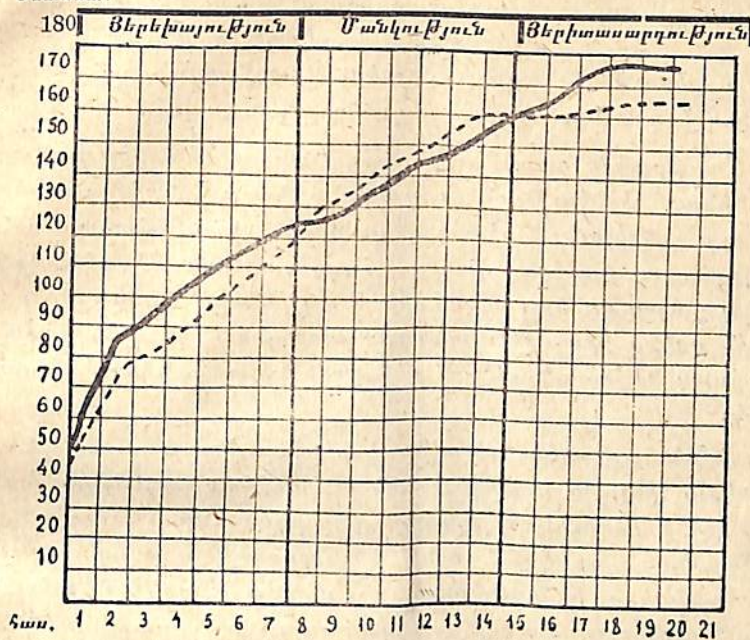
Զարգացման աղեղը (кривая) ուսումնասիրելու համար մանկաբանությունը ամենից առաջ պետք է վերականգնի, թե ինչպիսի քանակական փոփոխություններ են համապատասխանում հասակի, քաշի և ուրիշ ֆիզիքական հատկությունների, նաև մտավոր զարգացման, վարք ու բարքի մեջ մանկական մասսայի տարբեր հասակներին: Մանկան տարիքի և նրա պոսիտիվիզացիայի հատկությունների մեջ յեղած կախումն ավելի ակնհայտ կերպով արտահայտվում է և ավելի պարզ կերպով է զրոսվորում իր եյական գծերն ու առանձնահատկություններն այն դեպքում, յերբ նա պատկերացվում է գրաֆիկ կերպով (գրաֆիկներ կաղմելու համար սովորաբար ոգտվում են Դեկարտի ուղղանկյուն կոորդինատի մեթոդով):

Ուղղանկյուն կոորդինատներ կոչվում են յերկու ուղիղ, փոխադարձաբար ուղղահայաց գծերը: Մեկը նրանցից՝ հորիզոնականը, կոչվում է արացիս (абсцисс), մյուսը՝ ուղղահայացը՝ որդինատ: Այդ յերկու առանցքների հատման կետը 0, կոչվում է կոորդինատների սկիզբը:

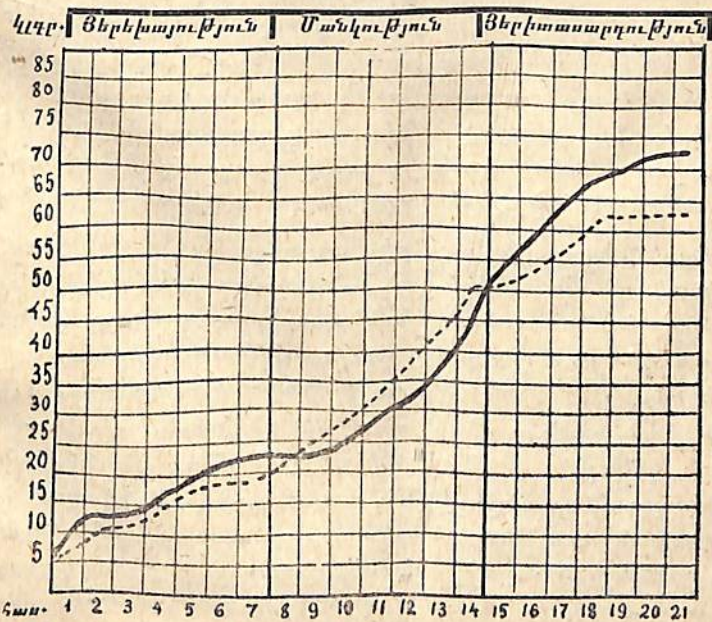
Հորիզոնական գծի վրա, 0 կետից աջ չափում ենք այն կետորները, վորոնք նշանակում են յերեխայի հասակը (տարիքը ամիսները և որերը): Ստացված կետերից դեպի վեր կանգնեցնում ենք ուղղահայաց գծեր, վորոնց բարձրությունը ցույց է տալիս ավյալ տարիքին համապատասխանող հասակի մեծությունը, քաշը: Այդ ուղղահայացների ծայրերը միացնելով մենք ստանում ենք կտրտված կամ թեք գիծ, վորը ցույց է տալիս տարիքի

ու հասակի կամ տարիքի ու քաշի մեջ յեղած համեմատությունը:

Մոմենտ.

Նկ. 4. Հասակի դինամիկա. — տղայի, - - - - աղջկա

Նկ. 5. Նշի ավելացման դինամիկա. — տղայի, - - - - աղջկա

Զարգացման ընթացքն իրենից չի հերկայացնում մի հավասարաչափ անընդհատ բարձրացող թեքութիւն: Նա ձգվում է ալիքաձև, յենթարկվելով վորոշ ռիթմի և առաջ է բերում մի շարք թռիչքներ: Արագ աճման շրջանին նախորդում է դանդաղ աճումը և դադարը (застой):

Զարգացման առանձնակի խիստ արագ տեմպին, վոր տեղի յե ունենում մանկութեան վաղաժամ շրջանում, հաջորդում է ատամները փոխելուն նախորդող դադարը. դրան հետևում է նոր վերելք, ապա դարձյալ դադար. հասունութեան վերահաս շրջանում դարձյալ վերելք: Տղաների և աղջիկների զարգացման այդ վերջին ալիքը իրար չեն համապատասխանում լիովին, վորովհետև սեռական հասունութեան մեջ աղջիկները կանխում են աղաներին:

Նման ալիքաձև պատկեր է ներկայացնում առանձին որգանների, ինչպես և ֆիզիքական ու հոգեկան առանձին ֆունկցիաների և ընդունակութիւնները: Զարգացումը: Յուրաքանչյուր գործարան և ֆունկցիա ունի իր զարգացման աղիւղը: Ուրեմն գործարանները և ֆունկցիաները միաժամանակ չեն աճում ու զարգանում. բայց գոյութիւն ունի վորոշ հաջորդականութիւն և նրանց զարգացման ընթացքում վորոշ որենք:

Այն ժամանակ, յերբ մարմնի վորոշ մասերը դադարում են զարգացման արագ և ուժեղ թափի մեջ, մյուս մասերն անցնում են համեմատական դադարին: Յուրաքանչյուր գործողութիւն (որինակ խոսելը, վազելը) ունի արագ զարգացման «իր ժամանակը». վորոշ ժամանակամիջոցում զարգացումը կենտրոնանում է մի քանի ֆունկցիաների շուրջը, ապա անցնում է մյուսներին:

Մարմնի տարբեր մասերի, տարբեր ժամանակներում վոչ միատեսակ աճելու հետեանքով, անընդհատ փոխվում են նրանց մեջ յեղող համեմատական փոխհարաբերութիւնները և մանկական հասակի յուրաքանչյուր փուլն ունենում է իր հատուկ արտաքին տեսքը (облик): Այդպես ել ինկատի ունենալով, վոր դանաղան ֆունկցիաներ մերթ առաջ են ընկնում և դառնում զարգացման կենտրոն և մերթ նահանջում մյուս ֆունկցիաներին զարգանալու հնարավորութիւն տալու համար, մանկական հասակի յուրաքանչյուր փուլ գերակշռող գործունեութեան, հետաքրքրութիւնների և վարվելակերպի վերաբերմամբ ներկայացնում է մի նոր պատկեր, ուստի և պահանջվում է մանկավարժական առանձին մոտեցում: Յուրաքանչյուր գործարան և յուրաքան-

չյուր ֆունկցիա, աճման ու զարգացման ընթացքում, հետևում է իրեն առանձնատուր ուրենքին:

Այն ժամանակ, յերբ մարմնի ընդհանուր յերկարութիւնն աճման ժամանակաշրջանում ավելանում է յերեք անգամ, վորոշների յերկարութիւնն ավելանում է հինգ անգամ, կրծքի վանդակի ծավալադիժը մեծանում է 2,7 անգամ, գլխի շրջագիծը՝ 1,7 անգամ: Այն ժամանակ, յերբ մարմնի ընդհանուր քաշը զարգացման ամբողջ ընթացքում մեծանում է 20 անգամ, գլխի ուղեղի քաշն ավելանում է 4 անգամ, սիրտը՝ 13 անգամ և այլն: Բացի դրանից, ինչպես վերն ասված է, աչքերը, ձեռները, ձայնը և կուրծքը, ընդհանրապես յուրաքանչյուր գործարան և յուրաքանչյուր ֆունկցիա ունի իր ժամանակաշրջանը, յերբ նա աճում է ու զարգանում ավելի, քան մի ուրիշ ժամանակ: Գործարանների աճումը (այսինքն նրանց չափի և դանդաղածի մեծանալը) գուզընթաց չի նրանց զարգացման (այսինքն նրանց կազմակերպման, գործառնութեան կատարելագործման) հետ: Որինակ՝ գլխի ուղեղի քաշը իր հասակն առնում է 7 տարեկանում, այսինքն հավասարվում է հասակավորի ուղեղի քաշին, բայց նրա մանրադիտակային կազմութիւնը և նրա գործառնութիւնը պահանջում են դեռ զարգացման յերկար ժամանակամիջոց:

Գործարաններն իրանց աճման ընթացքում յենթակա յեն դադարի՝ իրենց ներքին կազմավորման ու ֆունկցիաների կատարելագործման համար:

Դադարի և յերբեմն ել դեպի յետ թվացող շարժման շրջաններն անխուսափելի յեն հառաջադիմող յուրաքանչյուր քայլի համար: Այդ պատճառով դաստիարակիչը չպետք է առանձին նշանակութիւն վերագրի յերկաթի տուալադիմութեան ժամանակավոր անխուսափելի կասեցմանը, վորովհետև այդպիսի դադարներին հաջորդում է առաջադիմութեան նշանակալից վերելք: Վորեն գործարանի հասունանալուց առաջ գոյութիւն ունեցող ներքին վերակառուցման շրջանը, միևնույն ժամանակ հանդիսանում է այն ժամանակամիջոցը, յերբ այդ գործարանը շատ հեշտութեամբ հոգնում է, ուրեմն և զգուշ վերաբերմունք է պահանջում. այդ իսկ պատճառով չպետք է աշխատել արհեստականորեն արագացնել զարգացումը և հաջողութիւնը՝ դարձնել հարկադրական, վոր հետագայում կարող է ունենալ դաժան վախճան:

Աճման եներգիայի ամենամեծ ուժը յերևան է գալիս որգանիզմի կյանքի սկզբնական շրջանում, վորից հետո աճման թափը թուլանում է: Որգանիզմն առանձնապես արագ է աճում արգանդային շրջանում. 9 ամսվա ընթացքում (միաբջիջ դրութիւնից

մինչև ծնվելը) որդանիզմի յերկարությունը մեծանում է 2,500 անգամ (0,2 միլիմետրից—50 սանտիմետր)։ Իսկ քաշը՝ միլիարդ անգամ (0,000003 գրամ.—3 կիլոգրամ)։

Արտաբազանդային կյանքում եւ՛ գոյության առաջին տարիներն աչքի յեն ընկնում իրենց աճման և զարգացման բարգաւաճությամբ։ Ինչպես ասում է Ժ. Րիխտերը, ծծկեր յերեխայից մինչև խոսող մանուկը յեղող զարգացման պրոգրեսիվ տարածությունն ավելի նշանակալից է, քան այն տարածությունը, վորը դպրոցականին բաժանում է նյութաօրէնք։

1. Տոլստոյը կյանքի առաջին տարիների մասին ասում է՝ «Մի՞թե այն ժամանակ չեմ ձեռք բերել այն բոլորը, ինչով վոր հիմա ապրում եմ և ձեռք եյի բերում այնպես արագ և այնքան շուտ, վոր ամբողջ հետագա կյանքում յես նրա $\frac{1}{100}$ մասն անգամ ձեռք չեմ բերել։ 5 տարեկան յերեխայից մինչև ինքս մի քաջ է միայն, նորածին վիճակից մինչև 5 տարեկանը՝ սարսափելի տարածություն, սաղմից մինչև նորածինը՝ անդունդ»։

Հ Ա Ր Յ Ե Ր

1) Մարդու կյանքը քանի՞ շրջանի կարելի յէ բաժանել և վորքան մեծ է աճման շրջանի տևողությունը, վորը մանկաբանությունն ուսումնասիրում է։

2) Ինչո՞ւ ավելի ճիշտ է, յերբ ասում ենք մանկաբանությունը գիտություն է մանկան և պատանու մասին։

3) Շտրատցին, Լանգշտեյնը, Շտեյնը, Շտումպֆը, Պինկևիչը ի՞նչ նշաններ են դնում աճման ժամանակաշրջանների բաժանման հիմքում։

4) Ի՞նչ բովանդակություն ունի Գունդոբինի բիոլոգիական սխեման՝ յերեխայի աճման մասին։

5) Ինչո՞ւն է կայանում բիոգենետիկ սկզբունքը և նրա կիրառումը մանկավարժության մեջ ի՞նչ հետևանքների յէ հանդում։

6) Զուգադիպոսւմ են արդյոք առանձին դործարանների և ֆունկցիաների զարգացման ուղիները։

7) Միևնույն բանն է, յեթէ ասենք աճում կամ զարգացում, նրանք զուգընթաց են արդյոք։

8) Ի՞նչ նշանակություն ունին զարգացման ընթացքում թվացող դադարների շրջանները։

№ 13

1178

0025396

2013

« Ազգային գրադարան

NL0025396

